

Contextualitățile artei regizorale

Colocviul regiei teatrale, de la Vaslui-Bîrlad, a studiat, printre altele, contextualitățile profesiei. Se știe că regie în stare pură nu există, ea se aplică unui text, relevându-se prin actori, într-un spațiu determinat, prin urmare, se află, permanent, într-un sistem de relații și de raportări. Acest sistem definește, în esență, teatrul ca o artă cu statut propriu și cu acțiune specifică asupra unui public. În această privință, există un consens cvasitotal, la care participă opiniile lui I. L. Caragiale, Lucian Blaga, Tudor Vianu, Ion Marin Sadoveanu — ca să pomenim doar câteva nume configurative de teoreticieni ai unor epoci diferite — precum și părerile teatrologilor noștri de azi. După prima întâlnire a regizorilor (tineri), care a avut loc la Bîrlad, în 1976, atare păreri au apărut în mai toate organele de presă. „Scinteia” considera că pe regizorii actuali „îi unește credința comună în misiunea plină de răspundere a artei regizorale, ca artă de concepție integrată procesului colectiv de creație a spectacolului, operă de artă unitară, de sine stătătoare” (Margareta Bărbuță); „Principalul punct al concepției lor — zicea și „Luceafărul” — este, firește, autonomia spectacolului, gândit ca fapt artistic nou, ca operă de sine stătătoare” (Marius Robescu); „Era

socialistă” considera, într-un amplu studiu, creativitatea travaliului regizoral ca implicată în însăși esența artei teatrale „care nu este ilustrat, dramă citită în decor și costume... ci o creație mai bogată și mai complexă decât drama, definită de modalitatea spațio-temporală a comunicării” (C. Măciucă).

O opinie contrară a formulat, însă, recent, colegul nostru Radu Popescu, într-un articol din „România liberă”, el socotind, printre altele, că una dintre erorile grave ale unui trecut nu prea îndepărtat ar fi proclamarea teatrului „ca artă de sine stătătoare”, „această proclamare fiind o infiltrație snobă, străină de ideologia noastră, de toate tradițiile, ca și de toate autenticele tendințe de înnoire ale teatrului nostru”. Dar, după cum se poate remarca din presa actuală (vezi și articolele ce s-au publicat în „Scinteia”, „România literară”, „Contemporanul”, „Luceafărul”, „Scinteia tineretului”, „Cronica” și altele, imediat după Colocviul din septembrie anul trecut), eroarea — dacă ar fi să fie o eroare — nu aparține numai trecutului, ci și prezentului; în ea ar cădea, deci, aproape toată lumea care face teatru și gândește asupra lui, ei, acestei lumi, venindu-i în sprijin și mulți gânditori și practicieni, încă din veacul trecut, cum ar fi, încă o dată, Caragiale

Filmul spectacolelor

Așadar, timp de o săptămână, la Vaslui și la Bîrlad, au fost prezentate șapte spectacole; puse în scenă de regizori diferiți, din generații diferite, aceste montări, semnificative opțiuni repertoriale, au constituit baza unor ample și rodnice dezbateri profesionale, în spiritul sincerității și al exigenței.

Despre unele dintre spectacolele prezentate la Colocviu s-au scris, în paginile revistei noastre, cronici ample, despre altele, vom face reveniri în numerele viitoare. Totuși, relevăm, de pe acum, în legătură cu ele, unele trăsături, fiindcă fiecare reprezentație a avut aici, în climatul confruntării profesionale și al schimbului de experiență, o anume temperatură și vibrație, o anume stare de spirit — „de premieră”; le raportăm la momentul pre-

zentării lor în Colocviu, ca și la reflectarea lor în dezbateri.

Deci:

DA SAU NU de Alexandr Ghelman

TEATRUL NAȚIONAL „VASILE ALEXANDRI” DIN IAȘI. Regia: BRANDY BARASCH. Decorul: GHEORGHE ANTON.

O încercare de teatru politic, lipsită, însă, de atitudine creatoare, fără un gând regizoral stimulator, în stare să imprime montării atmosfera realistă, ardența problemei dezbătute și timbrul pregnant actual al textului lui Ghelman. Prea puțin expresivă, amorfă și statică, reprezentația n-a oferit actorilor posibilitatea afirmării.

(„Teatrul nu este un gen de artă, ci o artă de sine stătătoare“), Ion Eliade Rădulescu, Vasile Alecsandri, C. A. Rosetti, Mihail Pascaly, Grigore Manolescu și foarte mulți alții, propozițiile lor infirmind, implicit, și aserțiunea că ar fi vorba de un străinism snob, în materie. Însăși ideologia teatrală românească s-a constituit pe baza afirmării teatrului ca instituție și ca artă, aceste concepte zămislindu-se înainte chiar de a exista clădirea teatrului.

În cadrul artei teatrale, regizorul are o funcție decisivă, pe care o corelăm, azi, tocmai cu sarcinile ideologice, civice, sociale, morale ale culturii naționale. Nu e vorba de „mitizarea regiei“, ci de transcrierea, în termeni generali, a practicilor curente la noi și în toată lumea. E interesant de observat că, sub acest raport, gândirea noastră teatrală a dat dovadă de un mai pronunțat simț al realității și de o mai penetrantă clarviziune decât s-a întâmplat în alte mișcări, căci încă din a doua jumătate a secolului al XIX-lea s-a statornicit la noi principiul însemnătății regiei, înțeles, în esență, cam așa cum îl concepem și azi; în puține țări există o definiție a regiei într-un statut al teatrului, de felul aceleia din „Reglement“-ul tipărit la Iași în 1864, unde se vorbește „Despre regizor, ale sale drituri și îndatoriri“, stipulându-se, în articolul 4, că principala îndatorire a acestui personaj privește „tot ce se atinge de izbutirea scenică a bucăților“. Iar de la începutul secolului al XX-lea, rolul său a fost perceput, ori măcar intuit, de dramaturgi, actori (vezi „Amintirile“ lui C. Nottara), de critici („Regizorul are astăzi o însemnătate hotărâtoare... concepția lui asupra unei piese servă de bază interpretării artiștilor... toți cei ce joacă în piesă trebuie să urmeze această concepție. El

este în laboratorul teatral, criticul antemer-gător criticii publicului și al criticilor de profesie“ — Emil D. Fagure, în „Adevărul“ din 19 octombrie 1905).

Cum, în cursul Colocviului de la Vaslui-Birlad, scriitorul Paul Everac, profesorul Ion Zamfirescu, criticul Natalia Stancu și alții, precum și, evident, toți regizorii, au pronunțat pertinente propozițiuni teoretice cu privire la anvergura funcției regizorale în arta teatrală actuală, nu e cazul a se mai însăși asupra principiului.

Dealtminteri, și acolo, și în alte dezbateri colective, s-au impus alte problematici, reale. De pildă, aceea a legăturilor dintre teatru și literatură. Între teatru și literatura ce-i este destinată există raporturi sinalagmatische. Teatrul e, dintr-un anume punct de vedere, în slujba dramaturgiei, stimulând creația literară, promovind predilect piesele naționale, propagându-le. Literatura dramatică e, la rândul ei, dintr-un anume punct de vedere, în serviciul teatrului, căci, elaborând lucrări pentru scenă, scriitorii au în vedere sarcinile specifice ale acesteia și modalitatea culturală originală de acțiune a teatrului asupra conștiințelor, aria sa de preocupări, limbajul propriu. Cum regizorul este factorul principal de concepție a spectacolului, e lesne de înțeles că angajamentul politic, spiritul militant al teatrului, tonusul civic al reprezentăției se realizează, esențial, prin regie. Aceasta devine, în timpul nostru, piatra de hotar dintre platinudine și creație autentică, dintre transcripția scenică impersonală și metafizizarea atractivă. Un spectacol incolor deservește piesa tot astfel cum o piesă fadă deservește teatrul, împiedicându-se, și într-un caz și în celălalt, onorarea obligațiilor reciproce. S-a văzut și în Colocviul despre care vorbim: Nu sîntem îngeri de Paul Ioachim,

DEZERTORUL

de Mihail Sorbul

TEATRUL „MIHAI EMINESCU“ DIN BOTOȘANI. Regia și scenografia: MAGDA BORDEIANU.

Spectacolul cel mai viu disputat, în cadrul Colocviului. Discuțiile au relevat o anume ruptură între text și spectacol, din pricina concepției: o actualizare forțată, elemente stilistice eteroclite, țșnite dintr-o bogată inventivitate, ostentativ aplicate, soluții ale unei expresivități îndrăznețe, ce nu se acordă, însă, cu litera și, cu atât mai puțin, cu spiritul autorului. O viziune regizorală voit convențională a prezentat lumea ușor desuetă a piesei într-un registru expresionist, ca pe o lume stranie și absurdă, bolnavă, descompusă. Proliferarea răului generat de război — așa cum încearcă regizoarea să-și argumenteze viziunea — s-a tălmă-

cit scenic prin multiplicarea unor personaje (ofițerul neamț Schwalbe și Casiope Buzatu, mama). Textul, înscris în limitele teatrului realist-critic tradițional, n-a suportat dilatarea la proporțiile unui univers tragic și înfricoșător. După cum s-a remarcat, în cazul de față actualizarea forțată a diluat ideea de bază a dramei, în loc s-o întărească. Momente interesante, de o pregnantă teatralitate, vii, expresive, n-au putut atenua carențele de ansamblu. Artificialitatea viziunii s-a răsfrînt, înainte de toate, asupra actorilor. Lipsiți de un suport ideologic și artistic solid, ei au oscilat între comic, liric și tragic.

NU SÎNTEM ÎNGERI

de Paul Ioachim

TEATRUL „VICTOR ION POPA“ DIN BÎRLAD. Regia: CRISTIAN NACU. Scenografia: MUGUR PASCU.

în regia monotonă, necreatoare, a lui Cristian Nacu, a apărut celor care nu l-au cunoscut lucrarea drept o nereușită literară, în timp ce la București, în regia inspirată a Soranei Coroamă, aceeași dramă a fost apreciată ca interesantă și puternică, atât de către public cât și de către critică. *Da sau Nu* de A. Ghelman, cu care Alexa Visarion a făcut la București un spectacol strălucit (la Giulești), a apărut în reprezentația ieșeană din cadrul Colocviului (regizor B. Barasch) ca discursivă și prelungă, cu aspecte statice. Se pot pune aceste diferențe numai pe seama talentului regizorilor ori trupelor? Nu, căci și Cristian Nacu și tânărul Barasch sînt, fiecare în felul său, dotați și și-au dovedit, iarăși fiecare în felul său, în ani mulți, ori mai puțini, înzestrarea indiscutabilă. Problema e a atitudinii creatoare în conceperea actului scenic și, firește, a consecvenței riguroase cu care e susținută. Încercarea Magdei Bordeianu de a trata, într-o manieră diferită de a antecesorilor, *Dezertorul* de Mihail Sorbul (Botoșani — încercare parțial reușită, cu unele imagini calpe sau obscure, dar cutezătoare, în fond), compoziția bogată și complexă prin care Mircea Marin a proiectat piesa lui O. Dragun *Maria și copiii ei* în universul politic actual al Americii Latine, remarcabilul spectacol de dezbatere, contemporană *Emigranții* de Mrozek, conceput, la Oradea, de Alexandru Colpacci, austeră și, totuși, tinereasca montare băcăuană *Domnișoara Iulia* de Strindberg (regizor, Cristian Pepino) semnifică posibilități felurite și actuale de potențare a influenței benefice a teatrului asupra spiritelor, pe sensul vector al polițiilor culturale generale.

Remarcînd, uneori, în Colocviu și în afara lui, în lucrările scenice din primele luni ale

stagionii, o cantitate insuficientă de gîndire aplicată, carențe profesionale, cîteodată, provincialism (și la București) — drept corolare ale minoratului teoretic —, încultură spectaculară, indiferentism sau prizonierat al prejudecăților și ideilor perimate, pripă și improvizatie, vom observa că, în toate împrejurările de asemenea natură, nu se mai poate vorbi nici de realism, nici de autenticitate actoricească, nici de limbaj (modern ori nu). Evident, nici de funcționalitate culturală. Un spectacol negîndit, lipsit de combustie creatoare, e dezangajat sub toate raporturile. Numai prin operele scenice valoroase ne afirmăm în cultura patriei și ne susținem originalitatea națională în lume. Spiritul concesiv față de mediocritate, azi, cînd întreaga noastră societate cultivă calitatea, e, prin forța lucrurilor, apolitic și acultural.

Colocviul a discutat îndelung și sub multiple aspecte îndatoririle regizorului. Mai puțin, drepturile lui și, dacă mi se permite, îndatoririle altora față de dînsul, căci în universul teatrului e și el un artist cu drepturi măcar egale cu ale celorlalți.

E necesar să i se ceară cît mai mult și să i se acorde tot sprijinul, ca să realizeze, prin piesele românești, printr-un repertoriu universal mereu înnoit, țelurile teatrului de azi. Căci această forță artistică se exercită, acum, într-o arie largă și vorbește pe larg, cu adevăr și frumusețe, despre spiritualitatea noastră. Davila avea perfectă dreptate în cele spuse în urmă cu peste cincizeci de ani: „Teatrul a fost întotdeauna cel mai eficace mijloc de propagandă pe care l-au avut la îndemînă ideile noi și credințele mărețe“.

Cu atît mai mult e, astfel, astăzi. ■

O montare banală, lipsită de strălucire, într-o lectură liniară, un spectacol sărac în expresivitate, care n-a reușit să evite facilitățile și aproximațiile în exprimare și care, printr-o nepotrivită distribuție în rolurile tinerilor, a accentuat slăbiciunile piesei, în loc să le atenueze. Adevărul literar al scrierii, ideile sale politice și sociale au rămas la stadiul enunțului. Neprijinite de bogăția de argumente a faptelor de viață, neîncălzite de emoție, preceptele morale și etice ale dezbaterei au sunat tezist și schematic. S-a remarcat, totuși, ponderea efortului actoricesc al lui Constantin Petrican, care a ales calea simplității, tonul lui sincer și direct lăsînd să se întrevadă, în conturarea figurii contradictorii a eroului Radu Vereș, însușiri interpretative variate. O schiță interesantă, pe linia veridicității tipologice, a realizat și Aurelian Napu, în Arghir.

DOMNIȘOARA IULIA de August Strindberg

TEATRUL DRAMATIC „BACOVIA“ DIN BACĂU. Regia și scenografia: CRISTIAN PEPINO.

Destinată unui experiment, reprezentația a oferit cîteva momente interesante. Spectacolul a impus ceva din intensitatea ciudatei confruntări a celor trei energii autodestructive, supuse unor forțe anihilînd orice control al rațiunii. Insuficienta muncă depusă, însă, pentru armonizarea manierelor interpretative, precum și lipsa de vigoare, de consecvență, în cristalizarea expresiei, au dus, în cele din urmă, la o simplificare exagerată; forțele și mobilurile specifice, care determină comportamentul personajelor, în permanență surprinzător, au apărut estompate. Potențialul dramatic al conflictului, comple-

„Nu sintem îngeri“ de Paul Ioachim — Teatrul „V. I. Popa“ din Birlad. Regia, Cristian Nacu.

xitatea relațiilor, timbrul dureros și amar al autorului s-au ascuns în spatele unui șir monoton de explozii temperamentale, stropite, din când în când, cu lacrimi adevărate, de melodramă.

MUNTELE

de D. R. Popescu

TEATRUL TINERETULUI DIN PIATRA NEAMȚ. Regia : EMIL MANDRIC. Scenografia : DIMITRIE SBIERA.

Am scris, la vremea potrivită*, despre spectacol. Revenim, subliniind că ne aflăm în fața unei montări de echipă, care valorifică, viu și autentic, meditația contemporană a autorului asupra permanenței noastre istorice. Remarcabile soluții scenice, de inspirație folclorică, la hotarul dintre legendă și actualitate, luminează expresiv, într-o armonioasă construcție multifuncțională, ideile și metafora textului. În Colocviu au fost supuse discuțiilor și amendate excesele etnografiste și folclorizante ale montării, precum și unele neîmpliniri ale caracterului lui Dromichaites. Deși marcat de spirit colectiv, spectacolul lasă să se distingă și unele compoziții individuale — viguroase, realizate pe muchia dintre tragic și comic — ale actorilor Horațiu Mălăele, Rozina Camhos, Cornel Nicoară, Traian Pârlog, Mihai Cafrița, Carmen Petrescu, Corneliu Dan Borcia.

MARIA ȘI COPIII EI

de Osvaldo Dragun

TEATRUL DRAMATIC DIN BRAȘOV. Regia : MIRCEA MARIN. Scenografia : MIRCEA MATCABOJI.

* „Teatrul“, nr. 7, 1977.

Și această expresivă și spectaculoasă premieră europeană a fost prezentată pe larg în paginile revistei noastre.** Strămutat pe o scenă mai mică, spectacolul a pierdut cite ceva din pregnanța și din puterea de șoc. Aceasta nu i-a împiedicat, însă, pe spectatori și pe specialiștii adunați la Birlad să observe calitățile incontestabile ale acestei montări originale, fastuoase, bogate în fan-tezie. La capitolul unității stilistice și al omogenității interpretării, i s-a cerut regi-zorului o preocupare mai susținută pentru îndrumarea actorilor în aprofundarea caracter-elor, în situarea lor precisă în universul specific piesei. Mai expresivă decât la pre-mieră, Geta Grapă a fost elogiată pentru compoziția ei solidă, veritabilă demonstrație de virtuozitate.

EMIGRANȚII

de Slavomir Mrozek

TEATRUL DE STAT DIN ORADEA. Regia : ALEXANDRU COLPACCI. Scenografia : TATIANA MANOLESCU-ULEU.

Act temerar, de lansare în premieră pe țară a unui text dificil, acest spectacol s-a situat la cea mai înaltă cotă calitativă a săptămânii birlădene. Expresie a unui spirit creator, a unei sensibilități originale, mon-tarea expune polemic, cu o distanțare oare-cum ironică — într-o imagine scenică lapi-dară și sugestivă, complexă și unitară — crezul realist, meditația gravă a autorului asupra dezrădăcinării, asupra solitudinii, asupra alienării, asupra tristului destin al omului lipsit de un ideal, de căldura înțele-gerii fraternelne.

Valeria Ducea

** „Teatrul“, nr. 5, 1977.